

הרב אברהם עקיבא רודנר

ילדים בלתי חוקיים

א. מזונותיו של ילד לא חוקי.

א. אשה פנויה שתבעה את פלוני לדין בטענה שנתעברה ממנו וילדה לו ילד ותובעת אותו לחייבו במזונותיו של ילד זה, אין מחייבין את הנטען במזונות הילד אלא אם כן הודה שהוא האב.¹

ב. אם הנתבע מכחיש ואומר: לא היו דברים מעולם ולא התקרבת אליך קירבת אישות; ואפילו היא טוענת: ברי לי שהוולד ממך, והוא טוען: שמא גם אחרים באו עליך והוולד מהם — אין לחייבו א לשלם מזונות בשביל הוולד.² והוא פטור גם משבועת היסט³ ב, ויש חולקים וסוברים שהוא מחויב שבועת היסט אם הוא מכחיש, כדין כל כופר הכל.⁴

1. תשובת הרא"ש כלל יו; תשובת הריב"ש סי' מא—מב; אה"ע סי' עא סעיף ד.
2. רמב"ם פט"ו מהלכות איסורי ביאה הל' יד; אה"ע סי' ד סעיף כו; בית שמואל שם סי' מא וסי' כט ס"ק ה; באר היטב שם ס"ק ד.
3. תשובת הריב"ש סי' מב; בית שמואל באה"ע סי' כב ס"ק ה וסי' עא ס"ק ה, וחלקת מחוקק שם ס"ק ז; משנה למלך בפ"ד מהלכות נחלות הל' א; חת"ס סי' קלג; שו"ת שב יעקב ח"ב סי' ג; פ"ת באה"ע סי' קצו ס"ק א.
4. תשב"ץ ח"ב סי' יח; בית מאיר אה"ע סי' ד ס"ק כו; פתחי תשובה סי' קצו ס"ק יב.

א. שאלו כן כל הזוגות שהתעברנה תאמרנה שהן מעוברות מוגדולי הארץ, ולא נחתו בן לאנדרסו אצלו של ילדה, ולקחה מידת הדין. שו"ת ריב"ש סי' א. וראה שו"ת מהרי"ק שורש קפה.

ועיין צאנזר הגאונים קדושין סי' תטו (ראה גם שם כתובות סי' קמו): שאלה פנויה שאמרה מעוברת אני מפלוני והוא נשכונתה והיא נותנת סימנים צאיזה יום וצאיזה שעה, ואותו האיש פנוי וכבר נחשד בדבר זה כונה פעמים. והשיב הגאון: פנויה זו שילדה וולד שלה שתוקי הוא שמכיר את אמו ואינו מכיר את אצלו וצתר אמו שדיקן ליה ואחרי אמו מיתקסם אנו אותו וכשר לצא צקהל ואין הייז אותו האיש במזונותיו, ואין יורש אותו ואפילו תפס מפקידן ליה.

ונפרט כשהנטען מחזק כצערות, דאז ראוי לגעור זה ולקנוס אותה שלא תוסיף עוד לומר שהיא מעוברת מזונו. שו"ת מהר"מ אלשקר סי' פג. מהרי"ל היה מודה בידי פנויה שילדה בן לקרוא הולד נשם הנטען לומר: פלוני בן פלוני, שלא לביישו בכך, ומאחר שהוא אינו מודה בדבר, מנהגי מהרי"ל הלכות מילה.

ועיין בשו"ת אהל יעקב להרב יעקב ששפורטט סי' מט—נא, שאסרו על בן הפנויה להתייחס אחר הנטען בהזכרת נשמות צנית הכנסת, צאנזר: אותו שתוקי משתקין אותו שלא להוציא לעז על הנטען ועל משפחתו.

ב. עיין במשנה למלך בפ"ד מהלכות נחלות הל' א' אחרי שציא נשם ת'

ג. אף אם יש הוכחות שכן היתה ביניהם קירבת אישות, ואפילו הוא עצמו מודה בכך אין לחייבו במזונות הילד, שאמרינן שמא זנתה גם עם אחרים.

ד. אם כבר תחילה ואמר שהולד אינו ממנו ואחר כך הודה שהולד ממנו הודאתו קיימת. אם הודה תחילה ואחר כך חזר בו מהודאתו, אינו נאמן אלא אם כן נתן אמתלה מבוררת, כי חזקה שאין אדם אומר על מי שאינו בנו שהוא בנו.⁵

5. אה"ע סי' ד סעיף כו ; בית שמואל שם סי"ק מא ובאה"ע סי' כב סי"ק ה ; באר היטב שם סי"ק ד.

6. שו"ת הרשב"א ח"ו סי' מט ; תשובת הרא"ש כלל פב סי' א ; אבני האפוד אה"ע ח"ב סי' ו, יור ; שערי עזריאל ב שער מ.

הריב"ש סי' נז: „וכיון שהלמינתו תורה שאינו בנו הדבר פשוט שאינו חייב לטפל בו וגם שאין כלן שנועת היסת, שגם היינו מהיינים אותו היסת הרי הוא כשאר כופר בכל ומה הועיל מה שהלמינתו תורה וכו' — הוא כותב: וקשיא לי הרי כופר בכל נמי התורה הלמינתו ואפילו הכי הכנים חייבוהו שנועת היסת. וא"כ הכי נמי אף שהלמינתו תורה אי איכא דררא דמומנא לישתבע שנועת היסת וכו'. ונראה לי שכוונת הרב היא דכיון שאינו חייב לישבע אלא שאינו יודע שהוא בנו אין כלן חייב שנועה כלל, דדוקא בעלמא חייב לישבע שאינו יודע לפי שהתנוע טוען שהתנוע יודע שהוא חייב לו ומשום הכי רמו עליו שנועה שאינו יודע, אבל הכא שגם התנוע יודע שהתנוע אינו יודע כלום, אין כלן חייב שנועה כלל. עכ"ל.

ועיין פתחי תשובה נאה"ע סי' קעז סי"ק י"ג, שהביא גם נפש חת"ס שאין להשגיחו מטעמים אלו:

א) שאינה יכולה לטעון נרי שהוא יודע. (ז) שהיא אינה תנועת צביל עגונה רק צביל הילד ונרי שלה אינו וועיל שישיעו צית דין לנתנע צביל הוולד. (ג) כיון שכל חיוז המזונות לנן הוא מתורת זדקה לא תוכל להשגיעו, ועיין חת"ס סי' קה, שכתב שם: הנה הניה שמואל פיסק כהריב"ש דאין משגיעין ע"ז, אך התשניין חולק עליו ונהנו נתי דינים להשגיעו שאינו יודע צנירור שהולד ממוט, אך אין להשגיעו אלא כשיש רגלים לדבר, ועיין צפ"ת שם צ"ס צית מאיר דנית דין יכולים למנות את האם לאפטרופוס צביל הילד והיא יכולה לטעון שתנועת מזונות עבור הילד צנרי שלה. דצרי החת"ס: כיון דכל חיוז המזונות לנן היא מתורת זדקה לא תוכל להשגיעו — קשה להולמם, הרי עד גיל שש שנים מחויב הוא מזד הדין לפרנס את הילד, כמו שאמרו (כתובות סה, ז): דרש רבי עולא וכו' אף על פי שאמרו אין אדם זן את צניו וצנותיו כשהן קטנים אבל זן קטני קטנים עד כמה עד שז וכו', וראה שם תוס' ד"ה „אבל" וצמק"א ציחתי צענין חונת האז כלפי ילדיו, שער שש מחויב לזון אותם מזד הדין, ומטעם זדקה הוא רק צומן שהנן הוא גדול. ועיין מה שכתב על זה צערי עזריאל צ' שער מ.

ה. אם הודה בפני עדים חוץ לבית דין אין לחייבו בשביל זה, כי על הודאה חוץ לבית דין יכול לומר משטה הייתי כך.⁷

ויש חולקים על זה וסוברים שאין מקום לטענת השטאה בדבר הנוגע אל העצם ואל הפשר, שאין אדם משים עצמו רשע לפגום בו ובמשפחתו כדי להשטות ולומר על שאינו בנו שהוא בנו. לפי דעת חולקים אלה הבן הזה נוטל חלק בירושה כאחד מן הבנים.⁸

ו. אם יש רגלים לדבר שעל כל פנים בא עליה ולא נודע שהיא דיימא מעלמא נהגו הדיינים להשביע את הנתבע שבועת היסת, כשהוא מכחיש טענת האשה ואומר שאינו יודע בבירור אם ילד זה הוא בנו, ודבר זה מסור לפי ראות עיני הדיינים.⁹

ב. מחייבים במזונות על פי הוכחות

א. נתברר לבית דין בהוכחות ברורות על ידי הודאת הנתבע או במעשיו המוכיחים שילד זה הוא בנו, כגון ששכר להוולד מינקת, או שהיתה אומדנא שממנו נתעברה, והפנויה לא היתה חשודה מאחרים וכל כיוצא בזה, שדעת בית דין סומכת על מעשיו שהם כהודאה שזה בנו — מחייבים אותו במזונותיו וספוק כל צרכיו ככל חובת האב לבנו.¹

ב. אשה מיוחדת לאיש בנשואין אזרחיים, או אפילו בלא נשואין כלל אלא שהיתה מיוחדת לו לחיות עמה כחפצו וכרצונו, וכשילדה תבעה את האיש הזה בטענה שנתעברה ממנו, והוא מכחיש, אין שומעים לו לפוטרו ממזונות הוולד, שכיון שאשה זאת מיוחדת לו לא נחשדה שונתה עם אחרים ומחזיקים ולד זה כבנו ומחייבים אותו בכל חובת האב לבנו.²

ג. משרתת בבית שהרתה וילדה וטענה שוולד זה הוא מבעל הבית שהיא משרתת בביתו, ובעל הבית מודה שנבעלה לו, אבל מכחיש שזה בנו,

7. רמב"ם הלכות טוען ונטען פ"ו הל' ו. וכן שם הל' ב: "ולעולם אין אדם מוחזק כפרן עד שיכפור בבית דין ויבואו שני עדים ויכחישוהו במה שכפר".
וכתב שם במגיד משנה: "וכן בדיון, שהרי חוץ לבית דין יכול הוא לטעון מה שירצה" ועיין בחו"מ סי' פא סעיף כא. וראה בשו"ת בני אהרן סי' נז: אם האב הודה בפני עדים שהולד ממנו, ואמר: אם לא מפני הבושה ומחמת קטטה עם אשתו היה מכניס את הילד בביתו — על זה יש תשובה מהרב ר' יוסף אישקאפה, שאם הודה חוץ לבית דין וגם לא אמר אתם עדי אין בהודאה זו כלום, דכל מה שיאמר חוץ לבית דין יכול לומר משטה אני כך.

8. שו"ת בני אהרן לרי"א לפפא סי' נז—נח, סג.

9. פתחי תשובה באה"ע סי' קצו ס"ק יב; שערי עזריאל ב, שער מ.

1. תשובות הרא"ש כלל פב סי' א, יז; שערי עזריאל שם.

2. חלקת מחוקק באה"ע סי' ד ס"ק כו; שערי עזריאל שם.

בטענה: שמא זנתה גם עם אחרים, אם לא נחשדה האשה בכך מחזיקים את הילד לבנו של בעל הבית, הואיל ומשרתת זאת מצויה אצלו תמיד.³

ד. משודכת שילדה וטענה שנתעברה מהמשודך לה, אם יש עדים שהיתה ביניהם קירבת אישות, או שהוא בעצמו מודה בזה, אלא שהוא מכחיש שזה ממנו אם לא נחשדה משודכת זאת בזנות עם אחרים אין שומעים לו לפטור עצמו בטענתו זאת מחובתו למזונות וולד זה, הואיל ובזמננו חשובה המשודכת כמיוחדת למשודך שרגילים להפגש ולהתייחד תמיד בבית ובשדה ולא מעטים הם המקרים בכל יום שהמשודכת מתעברת ממשודכה לפני נשואיה, לפיכך אין לתלות שהפקירה עצמה לאחרים, אלא מחזיקים את הוולד לבנו של המשודך שהודה שנבעלה לו.⁴

ה. בכל מקום שמחייבים בית דין את האב במזונות בניו הבלתי חוקיים מחייבים אותו בכל חובת האב לבניו: ללמדו תורה ואומנות ולתת נדוניא לנשואי הבת, שלא תהא זאת גרועה מקרובותיו, שכופין הקרובים להוציא ממון הדרוש לנשואי קרובותיהם, וכל שכן הוא לזאת שמחייב במזונותיה ע"פ ב"ד.⁵

ו. טען האב שהוא רוצה שבנו או בתו אלה ישארו אצלו, והוא יפרנסם על שולחנו או במוסד חינוכי אחר — שומעים לו, שלא אמרו לחייב את האב לפרנס את בנו עד שש שנים ובתו עד שתגדיל והם אצל האב, אלא בבניו שהם מאשתו, ואין לנו להוסיף על דבריהם.⁶

ז. כל מקום שאין שורת הדין מחייבת את האב למזונות של ילד זנונים אין סומכים על בדיקה מדעית של דם הילד בדמיונו לזה של האב, שכן קבלה מחו"ל: שלשה שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו. אביו מזריע הלובן וכו', אמו מזרעת אודם וכו', והקב"ה נותן בו רוח ונשמה.⁷ וכל בדיקה מדעית מתבטלת נגד קבלתם הנאמנה של חו"ל, שכל דבריהם נאמרו ברוח הקודש.⁸

3. רדב"ז ח"א סי' קח; פחד יצחק מערכת אונס לב—לג; שערי עיואל שם.

4. שערי עיואל שם מסברת עצמו.

5. מהרש"ך סי' ב קמא; פחד יצחק מערכת אונס שם; שערי עיואל שם.

6. פ"ת באה"ע סי' פב סי"ק ו בשם תשובת רדב"ז ח"א סי' רסג; שערי עיואל שם.

לדעתי אין צורך בטעמו שם, שדוקא בבניו מאשתו אמרו שצריכים להיות אצל אבם, אלא מטעמו של הרדב"ז שמביא בפ"ת שם: הואיל והילד נולד על ידי זנות יכול האב לקחתו שלא ללמד ממעשי אמו, ויש להכניסו במוסד חינוכי.

7. נדה לא א.

8. שערי עיואל שם מסברת עצמו.

ג. נאמנת האם להכשיר את הוולד.

א. אף אם אין טענתה של הפנויה מספיקה כדי לחייב את הנטען להחזיק את הילד כבנו לגבי מזונות ושאר דברים, אבל טענת פנויה האומרת: "מפלוני נתעברתי" מועילה להכשיר את הוולד שלא יהא נחשב לממזר ופסול לבא בקהל כי כן נפסקה ההלכה: פנויה שנתעברה וילדה והיא אומרת: של פלוני הוא, אם אותו פלוני הוא כשר, הולד כשר ואף על פי שרוב העיר שונתה בה פסולים¹.

ב. אפילו כשהיא נאמנת להכשיר הולד, אבל אם אותו פלוני אינו מודה שהוא בנו, אין אנו מחזיקים אותו כבנו ודאי ליורשו ולפטור את אשתו מן היבום, אבל חוששים לדבריה ואסור בקרובות אותו פלוני מספק².

ג. אם היא אומרת: לפלוני ממזר נבעלתי, ואפילו אותו פלוני מודה שהיא ממנו, הרי זה הילוד ספק ממזר, שכשם שזנתה עם זה שהודה לה כך זנתה עם אחר, וולד זה נקרא: שתוקי, שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי³.

ד. תביעת אתנן.

א. אם היא תובעת ממנו "אתנן" כלומר שהבטיח לתת לה כסף או חפץ בעד היחסים שהיו ביניהם והוא כופר בזה, חייב להשבע שבועת היסט כדין כל כופר הכל¹.

ב. אם נדר לזונה לשלם לה והיא אסורה עליו מטעם עריות ממחויבי מיתת בית דין, פטור מלשלם א². משום ש"קם ליה בדרבה מיניה", מכל מקום לצאת ידי שמים צריך לשלם לה. ואם תפסה אין מוציאין ממנה ויש

1. קדושין עד א ; רמב"ם הלכות איסורי ביאה פט"ו הל' יא ; אה"ע סי' ד סעיף כו.

2. רמב"ם שם ; אה"ע שם.

3. רמב"ם שם ; אה"ע שם.

1. אה"ע סי' קעז סעיף ה ; חושן משפט סי' פז סעיף כה.

2. רש"י ב"מ זא, א ד"ה רבא ; בית שמואל באה"ע סי' קע"ז ס"ק ח ; באר היטב שם

ס"ק ה ; פ"ת בחו"מ סי' כח ס"ק ו.

א. עיין נש"ך, חושן משפט סי' פז נשם הנ"ל שצריך עיון בזה, דנרש"י נ"ח לא, ה' משמע שאינו חייב צדיני אדם כשהוא מחייני כריתות, שקם ליה דרננה מיניה, וכיון שכל המזונות אינן חוששות לטנול והן מותקות צנידות וכו' ואם כן, חיינים כרת על ציאתן ופטור מלשלם צדיני אדם אפילו הודה, וכי כפר נמי אין

חולקים ב וסוברים שאם תפסה מפקינן מינה.³

ג. אם היא טוענת שהבטיח לה לישא אותה לאשה ותובעת אותו לישא אותה או לשלם לה פיצויים, אינו מחויב לישא אותה ופטור גם מקנס ובושת ופגם.⁴

ויש פוסקים שצריך לשלם לה פיצויים.⁵

3. ש"ך בשם מהרש"ל בחו"מ שם ; באר היטב שם ס"ק ו. ועיין בבאר היטב בחושן משפט סי' עה ס"ק יט בשם הרמב"ן שאין תפיסה מועלת במי שאין לו זכות מלבד מה שהנתבע צריך לצאת ידי שמים, ואם תפס התובע במקרה כזה — מפקינן מיניה.

4. בית שמואל באה"ע סי' קצו ס"ק א בשם מהר"ק. ועיין בחת"ס סי' קה, שאי אפשר לקנין שיחול על אדם שיתחייב לישא אשה פלונית, ולפיכך הצריכו קדמונינו לתקן חרמות וקנסות בתנאים של שידוכים, משום שאין שום קניין וחייב חל על גשואי אשה. פ"ת באה"ע שם ס"ק א. 5. עיין פתחי תשובה שם בשם החתם סופר שם, שמכל מקום פטור בלא כלום אי"אפשר, כיון שלא נתרצית לו בחנם אלא בתשלומין, אף שאינו מחויב לישאנה, אבל אינה מחילה גמורה, אלא צריך לשלם לה לפחות כשכר פעולה הראוי לאותה פעולה ותלוי לפי ראות עיני הבית דין.

משציעין אותו. עכ"ל. ולא דק, דרש"י צנ"מ קאי התם צנא על אמו דמחייני מיתות בית דין הוא. אצל צחיני כריתות סוגיין דעלמא צכל הש"ס לא כר' נחוניא בן הקנה, שסובר דגם חייני כריתות פטורים מתשלומין (כתובות ל, א) וכן דעת כל הפוסקים (עיין צאר היטב שם ס"ק סז).

ועיין צאר היטב צחוי"מ סי' שפ ס"ק ה' מה שזניא צס הסמ"ע.

ב. יש מחלוקת בין הראשונים, אם מועילה תפיסה. עיין צנ"י פרק איזהו נשך צסוניא דמשכנתא צאתרא דמסלקי צס הרצנ"ל והר"ן דהיכל דחייצ לצאת ידי שמים מהני תפיסה, והריצ"ש צס' שצנ מניא צס הרמב"ן שאין תפיסה מועלת צמי שאין לו זכות אלא מה שהנתבע צריך לצאת ידי שמים. ולדינא אפשר דלא מצי התופס לומר קיס לי כדעת הסוברים דמהני תפיסה לסגרת המשנה למלך פ"ד מהלכות מלוה הל' ו' ושהיכל דהתפיסה ענמה צמחלות שנויה אי מהני לו. לא, אין לומר קיס לי. אך הש"ך צס' תקפו כהן אות קא—קצ חולק עליו וסובר דאפ"ל צמקוס שיצ מחלוקת צתפיסה ענמה מהני תפיסה והסכים עמו התומים. ועיין פתחי תשובה צחוי"מ סי' עה ס"ק כ צאריכות וצסיומן כה ס"ק ו.